

- мають довіру та авторитет з боку людей ;
- вміють визнавати помилки і беруть відповідальність за поразки на себе.

Отже, заклади загальної середньої освіти є початковою ланкою формування життєвих компетентностей, при цьому особливу увагу варто зосередити на впровадженні системи розвитку лідерських якостей .

ЛІТЕРАТУРА:

1. Johnson, M. (2013). They're not "just kids", they're future leaders. URL: <http://kidzmatter.com>
2. Психологічний супровід школярів / Упорядник Т.Гончаренко. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
3. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посіб. / О.В.Шевчишена. – Хмельницький: ОШПО, 2016. - 237 с.
4. Swan, K. (2011). Raising tomorrow's leaders: 6 skills to teach your children. URL: <http://www.asuccessfulwoman.com>
5. Дика Н. М. Дискусія як інтерактивний компонент уроку української мови в старшій школі <http://surl.li/qjjva>
6. Юлія Супик. Як формувати лідерські навички на уроках?
7. <http://surl.li/qkhlj>
8. Бабчук О. А. Проект розвитку лідерських здібностей та створення пришкольного оздоровчого центру "Співдружність" <http://surl.li/qkhga>

Стрельников В. Ю.,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії і економіки освіти,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського
strelnikov.poltava@gmail.com*

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ТЕОРІЙ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НИМИ ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Розглядаються можливості підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти на основі теорій інтенсивного навчання для забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів. Аналізуються: а) теорія поетапного формування розумових дій; б) асоціативно-рефлекторна теорія навчання; в) теорія змістовного узагальнення; г) біхевіористська теорія навчання; д) геиштальт-теорія засвоєння; е) сугестопедія.

Ключові слова: підвищення кваліфікації педагогічних працівників, заклад неперервної освіти, теорія навчання, теорії інтенсивного навчання, виховання, лідерські якості, обдарований учень.

Annotation: Possibilities of improving the qualifications of pedagogical workers in the institution of continuous education based on the theories of intensive learning to ensure their education of leadership qualities of gifted students are considered. The following are analyzed: a) the theory of step-by-step formation of mental actions; b) associative-reflective theory of learning; c) the theory of meaningful generalization; d) behaviorist theory of learning; e) Gestalt theory of learning; f) suggestopedia.

Key words: professional development of pedagogical workers, institution of continuous education, theory of learning, theories of intensive learning, upbringing, leadership qualities, gifted student.

Постановка проблеми. У андрагогіці є теорії, що розкривають і характеризують основи підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти до навчання, виховання й розвитку обдарованих дітей, які дають теоретичні підвалини для забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів. Однак методологічне, теоретичне значення мають ті теорії, які є відображенням психологічних закономірностей розуміння педагогічних впливів на обдарованих учнів та їх наслідків. Стосовно теорій інтенсивного навчання, які доцільно використовувати у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти для забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, такими вважаємо: а) теорію поетапного формування розумових дій; б) асоціативно-рефлекторну теорію навчання; в) теорію змістового узагальнення; г) біхевіористську теорію навчання (або привчання); д) гештальт-теорію засвоєння; е) сугестопедію.

Аналіз останніх досліджень показав, що теорії інтенсивного навчання започатковані болгарським вченим-педагогом, лікарем-психотерапевтом Г. Лозановим для вивчення іноземних мов. Пошуку шляхів інтенсифікації навчання та їх використання у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників, технологіям інтенсивного навчання присвячені багато досліджень (В. Беспалько, Б. Блум, А. Вербицький, Дж. Керрол, Г. Селевко та ін.). Аналіз проведених у наших розвідках педагогічних праць [4, с. 316–319; 5, с. 59–65; 9, с. 125–131; 10, с. 203–207; 11, с. 19–24; 12, с. 318–321 та ін.] і дослідженнях Л. Лебедик [1, с. 228–231; 2, с. 149–157; 3, с. 112–129; 13, с. 496–507 та ін.] дає підстави стверджувати, що популярне в наш час застосування інтенсивних технологій для навчання іноземній мові переважно дорослих є доцільним і для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти для забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів. Важливим аргументом на користь інтенсивного навчання у закладі неперервної освіти є, на думку вчених, практична цілеспрямованість процесу навчання і виховання, яка дозволяє педагогічним працівникам щонайшвидше побачити

результати виховання ними лідерських якостей обдарованих учнів.

Тому *метою* статті є розкриття можливостей підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти на основі теорій інтенсивного навчання, які можна застосувати для забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження розпочнемо з аналізу теорії поетапного формування розумових дій, яка заснована у середині ХХ століття. Основною ідеєю є розуміння організації зовнішньої діяльності здобувачів освіти як основи для успішного керування процесом набуття ними знань, умінь і навичок.

Організація освітнього процесу сприяє переходу зовнішніх дій у розумові дії за такими етапами: а) створення мотивації здобувача освіти; б) складання схеми «орієнтовної основи дії»; в) спроба виконати реальну дію; г) оголошення того, як слід діяти, тому використання орієнтовної основи дії є зайвим; д) дія ще супроводжується внутрішнім діалогом; е) повна відмова від мовного супроводу дії [4, с. 316].

Практичне значення для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів теорії поетапного формування розумових дій полягає в тому, що під час організації навчання формування розумових дій обдарованого учня відбувається без «проб і помилок», без детального вивчення теоретичного матеріалу, адже діє мимовільне запам'ятання.

Асоціативно-рефлекторна теорія навчання важлива для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, адже враховує певні закономірності діяльності кори головного мозку на основі умовних рефлексів. Доведено, що утворення асоціацій, або умовно-рефлекторних зв'язків, між подразниками (зовнішніми і внутрішніми стимулами) та реакцією на них у мозку людини відбувається постійно. Асоціативно-рефлекторна теорія навчання розглядає процес засвоєння як поступове утворення в свідомості людини нових зв'язків, «асоціацій» за ознакою схожості або відмінності досліджуваних властивостей і сторін предметів, явищ. Передбачається така логіка процесу оволодіння знаннями: сприйняття навчального матеріалу, його осмислення і запам'ятовування, застосування закріпилися знань на практиці [3, с. 115; 4, с. 316–319; 5, с. 59–65; 10, с. 203–207].

Суть асоціативно-рефлекторної теорії полягає в таких положеннях: а) засвоєння знань, навичок, умінь, формування і розвиток якостей особистості є результатом утворення у свідомості різних систем асоціацій; б) процес утворення асоціативних систем передбачає чуттєве сприйняття предметів і явищ;

осмислення, доведене до розуміння їх внутрішніх зв'язків і відносин; запам'ятовування і застосування отриманих знань на практиці; в) центральна ланка навчання – осмислення як активна аналітико-синтетична діяльність в ході вирішення теоретичних і практичних завдань; г) визначальними умовами продуктивного навчання є: формування активного ставлення до навчання; логічний виклад навчального матеріалу; активізація пізнавальної діяльності здобувача освіти; демонстрація різних прийомів розумової діяльності та їх закріплення за допомогою вправ.

Асоціативно-рефлекторна теорія є продуктивною у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, які оволодівають теоретичними знаннями, що сприяє їхньому розумовому розвитку, активізує пізнавальну діяльність, формує в них творчість, самостійність і критичність мислення. Вияв психологічної сутності простих чи складних асоціацій є основою для керування навчальним процесом і пізнавальною діяльністю з метою забезпечення виховання лідерських якостей обдарованих учнів.

Теорія змістового узагальнення для побудови інтенсивного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів є важливою, бо в її основу покладена гіпотеза про провідну роль теоретичного знання і, зокрема, змістовного узагальнення у формуванні інтелекту. Навчальна діяльність людини вважається пізнавальною, побудованою за теоретико-дедуктивним (на відміну від емпірично-індуктивного) типом. Реалізація її досягається формуванням у здобувача освіти теоретичного мислення шляхом спеціальної побудови навчального предмета і особливої організації пізнавальної діяльності. Навчальний предмет не просто викладає систему знань, а особливим чином організовує засвоєння людиною змістовних узагальнень – генетично вихідних, істотних властивостей і відносин об'єктів, умов їх походження і перетворення [3, с. 115; 4, с. 316–319; 5, с. 59–65].

Введення нового поняття в процесі навчання проходить чотири стадії: 1) знайомство з пропонованою ситуацією, математичним, лінгвістичним чи іншим завданням, орієнтування в ньому; 2) оволодіння зразком такого перетворення матеріалу, що виявляє найбільш істотні відносини, які є основою вирішення завдань цього типу; 3) фіксація виявлених відносин у формі тієї чи іншої (предметної або знакової) моделі; 4) виявлення тих властивостей виділених відносин, завдяки яким можна вивести умови і способи розв'язання вихідного конкретного завдання [4, с. 317].

Для організації інтенсивного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання

лідерських якостей обдарованих учнів доцільно застосовувати основні положення теорії, які характеризують не тільки зміст навчальних предметів, а й ті вміння, які будуть формуватися під час засвоєння цих предметів у навчальній діяльності: а) засвоєння знань, які мають загальний і абстрактний характер, передусє знайомству з більш конкретними знаннями; останні виводяться здобувачами освіти із загального та абстрактного як зі своєї єдиної основи; б) знання навчального предмету чи його основних розділів, слід засвоювати, аналізуючи умови їх походження, завдяки чому ці знання стають необхідними; в) при виявленні предметних джерел тих чи інших знань здобувачі освіти мають вмінти насамперед виявляти в навчальному матеріалі генетично вихідне, істотне, загальне ставлення, зміст і структуру об'єкта даних знань; г) це відношення здобувачі освіти відтворюють в особливих предметних, графічних чи буквених моделях, що дає змогу вивчати властивості явищ у чистому вигляді; д) вони повинні вмінти конкретизувати генетично вихідне, загальне місце досліджуваного об'єкта в системі конкретних знань про нього в такій єдності, яке забезпечує мислення переходу від загального до окремого і назад; е) здобувачі освіти мають вмінти переходити від виконання дій у розумовому плані до виконання їх в зовнішньому плані і назад [4, с. 319].

Біхевіористська теорія навчання (або привчання) розглядає не внутрішні процеси мислення людини, а поведінку, яка вважається сумою реакцій на певні ситуації. Біхевіористи вважали, що принципи, за якими проєктується навчання, є суто механічними, а не усвідомленими, стосуються не лише навчання людини, а й тварин (Е. Торндайк).

Біхевіористи виділили два важливих закони, які сприяли платформою подальшому розвитку біхевіористської теорії навчання. Перший – закон тренування, означає, що, часте повторення певної реакції на ситуацію зміцнює зв'язок між ними, а ослаблює його припинення повторення (тренування). Другий закон – закон ефекту: якщо зв'язок ситуації і реакції на неї породжує стан задоволеності, то їхній зв'язок міцніє, і навпаки, зв'язок зменшується, якщо у результаті певної ситуації у людини з'являється незадоволення [3, с. 115; 4, с. 316–319; 5, с. 59–65; 10, с. 203–207].

Застосування формули «ситуація – реакція – підкріплення» в інтенсивному підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів доцільне тоді, коли виникає необхідність оволодіти умінням виконувати дії шляхом їх багаторазового повторення, тобто в ході тренувань.

Гештальт-теорія засвоєння доцільна для інтенсивного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, адже

центральною в ній є проблема цілісності та цілісного підходу (на противагу елементаризму і механіцизму асоціативної і бихевіористської теорій). Як підкреслював М. Вертгеймер, гештальт-теорія виникла з конкретних досліджень. Вона не є теоретичною спекуляцією, а виросла з конкретних потреб вивчення людини, вона емпірична в цьому сенсі.

Гештальтисти пропонують групувати навчальні елементи в цілісні і логічно пов'язані гештальти, перш ніж пропонувати навчальні тексти здобувачу освіти. Він може «схопити» такий гештальт в одну мить, і в його голові закарбовується цілісна картина об'єкта чи явища.

Почавши з процесів сприйняття, гештальтисти досить швидко розширили свою тематику, включивши в неї проблеми розвитку психіки, аналіз інтелектуальної поведінки, пам'яті, творчого мислення, динаміку потреб особистості та ін. Психіка розглядається як цілісне «феноменальне» поле (сукупність пережитого суб'єктом на даний момент), яке має певні властивості та побудову. Основними компонентами феноменального поля є фігура і фон. Частина того, що ми сприймаємо, є чітким і наповненим сенсом, у той час, як інше лише смутно присутнє в нашій свідомості. Фігура і фон можуть мінятися місцями в межах одного зображення, залежно від точки зору. Приміром, на фото фігурою є зображення людини, а пейзаж – фоном, але якщо цікавить пейзаж, то він стає фігурою, а образ людини відходить на другий план, трансформуючись у фон [3, с. 116; 4, с. 316–319; 5, с. 59–65; 10, с. 203–207].

В інтенсивному підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів це означає, що викладач (тьютор, ментор, коуч) повинен вказати їм на ті речі і явища, на які вони мають реагувати, а також навчити виділяти на перший погляд схожі ознаки, але які різняться за якимись значущими показниками.

Схожий процес – «переструктурування поля» – лежить і в основі вирішення інтелектуальних завдань. Таке явище називається інсайтом (від англійського «insight» – проникнення в суть).

Переструктурування поля, особливо в першій фазі підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, відбувається відповідно до низки законів: *закону подібності* (формуються гештальти, найбільш схожі з гештальтами, що відповідають справжній ситуації), *закону черговості* (пізніше сформовані гештальти превалюють над формуванням нових), *закону завершеності* (структурування триває до завершення гештальта), *закону прегнантності* (формуються найкращі гештальти, тобто регулярні, прості, симетричні, впорядковані).

У процесі інтенсивного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів навіть добре структурований навчальний матеріал повинен передбачати його стиснення і подання у формі, що дає змогу швидко закарбувати закладений в ньому смисл. Ключове положення гештальт-теорії засвоєння про необхідність цілісної організації об'єкта сприйняття знайшло відображення в концепції системи інтенсивного інформатизованого навчання, де «об'єднане найкраще в працююче ціле». У цій системі широко використовуються такі форми узагальненого подання змісту, як опорний конспект, структурно-логічна схема та ін.

В інтенсивному підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів особливе місце відводиться *сугестопедії* – методу навчання, запропонованому болгарським дослідником Г. Лозановим.

За допомогою сугестопедії навіть у її вузькому розумінні (як педагогіки, що спирається тільки на неусвідомлювані канали зв'язку «особистість-середовище») навчальний процес може бути описаний далеко не повністю і засобами, які і самі є продуктом навчання як свідомого присвоєння («соціального наслідування») культури людства. І тим більше неадекватним було б розуміння сугестопедії в широкому сенсі – як педагогіки, яка використовує сугестивні прийоми в навчанні, оскільки тоді самим цим терміном перекреслюється єдність усвідомлюваного і неусвідомлюваного, за яке так ратує сугестологія, і невинувато випинається «сугестивний компонент» навчання. Але незважаючи на теоретичну тезу про єдність усвідомлюваного і неусвідомлюваного в психіці і практичну його реалізацію в навчанні, в сугестопедії свідомість характеризується суто негативно, як «антисугестивні бар'єри», які перешкоджають «директивному» (прямому) проникненню в психіку сугестивних впливів. Причому «антисугестивними бар'єрами» є «свідоме критичне мислення» і «етичні принципи особистості».

Основних принципів сугестопедії три: а) принцип радості і ненапруженості; б) принцип єдності «усвідомлюване-неусвідомлюване»; в) принцип сугестивного взаємозв'язку «учитель-учень».

В інтенсивному підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів сприятимуть засвоєнню змісту навчання такі сугестивні чинники: а) авторитет викладача (інфантилізація) – встановлення довіри до того, що він говорить; б) подвійна дія під час інформування – ораторське мистецтво викладача і комфортні умови інтер'єру; в) занурення – концентрованого вивчення навчальної дисципліни, коли воно триває безперервно протягом декількох годин в день протягом декількох тижнів.

Ці чинники сугестії правомірно вважаються складниками емоційного ставлення до навчання.

Означені теорії, покладені в основу проєктування інтенсивних технологій підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів. У загальному структуру технології навчання можна уявити як систему процесуально-методичних дій: цільова орієнтація і мотивація; стимулювання; формування нових знань і умінь (викладу інформації); закріплення; контроль і корекція; аналіз і оцінка.

Дидактичним інструментарієм є: форми організації навчальної діяльності; методи і прийоми навчання і контролю; способи організації зворотного зв'язку; засоби навчання і контролю.

Умови, які слід враховувати під час проєктування технології підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів: навчальна мета; характер змісту і спосіб викладу навчального матеріалу; вид і структура навчальної діяльності в циклі; зовнішні умови (час, матеріально-технічне забезпечення, підготовка педагога тощо).

Зробимо *висновок*, що проєктування підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів є складним, самостійним явищем, розуміння якого неможливе без звернення до його технічних і гуманітарних коренів, традицій і досягнень вітчизняної і зарубіжної педагогіки, що у свою чергу визначає *перспективи подальших досліджень*. Необхідно виділити етапи підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі неперервної освіти з метою забезпечення ними виховання лідерських якостей обдарованих учнів, виявити закономірності і механізми означеного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лебедик Л. В. Критерії розвитку інтелектуального обдарування особистості майбутнього фахівця у сфері соціальної роботи. Обдаровані діти скарб нації: матеріали Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8–11 груд. 2020 р.) Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 228–231. URL : <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-7E317C4119BB9/list-8C72DA5726>
2. Лебедик Л. В. Підготовка керівників гуртків до роботи з обдарованими дітьми в системі післядипломної педагогічної освіти. Проєктування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 149–157. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19216>
3. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої

- освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/15703>
4. Стрельніков В. Ю. Використання теорій інтенсивного навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)». Зб. наук. пр. / за ред. Г. М. Арзютова. К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. ЗК2 (71) 16. С. 316–319.
 5. Стрельніков В. Ю. Вітчизняні та зарубіжні теорії інтенсивного навчання дорослих. Педагогічні науки. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. Вип. 64. С. 59–65. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/5583>
 6. Стрельніков В. Ю. Методики оцінювання інтелекту та критерії творчої особистості. Обдаровані діти і школа. Методика діагностики та педагогічний досвід (посіб. для вчителів і психологів). Полтава : ПОПОПП, 1998. С. 13–18.
 7. Стрельніков В. Ю. Методологічні засади підготовки педагогічних працівників у системі неперервної освіти до роботи з обдарованими дітьми. Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 23–25 черв. 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. 368 с. С. 308–314. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19217>
 8. Стрельніков В. Ю. Механізми розвитку інтелектуального обдарування особистості в умовах інноваційного освітнього середовища. Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Полтава, 09-10 червня 2022 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 193 с. С. 47–50.
 9. Стрельніков В. Ю. Принципи побудови змістовних модулів в системі інтенсивного навчання. Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. 2016. № 5. С. 125–131. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1298/1327>
 10. Стрельніков В. Ю. Теорії інтенсивного навчання майбутніх викладачів. Сучасні проблеми гуманітаристики : світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : Матеріали V Всеукр. наук.-практ. конфер. / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. Рівне : РІКУП НАНУ, 2015. С. 203–207.
 11. Стрельніков В. Ю. Технологія інтенсивного електронного навчання : вітчизняний та зарубіжний досвід. Педагогічні науки. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. Вип. 66–67. С. 19–24. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7513>
 12. Стрельніков В. Ю. Шляхи підготовки педагогів до проектування технології інтенсивного навчання. Вектори психології – 2019 : матеріали Міжнар. молодіжної наук. конф. (24 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 318–321.
 13. Nataliya Chendey, Lesya Lebedyk, Ihor Androshchuk, Krystina Chorna, Viktor Strelnikov. Theoretical foundations of designing the pedagogical process as a special type of group activity. Métodos e técnicas de pesquisas científicas. Conhecimento & Diversidade, Niterói, 2023. v. 15, n. 38 Jul./Set. P. 496–507. URL : https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11097